

Nagyszénás címere

Közigazgatás

Ország Magyarország

Régió Dél-Alföld

Megye Békés

Járás Orosházi

Története

A település a kilencvenes években ünnepelte fennállásának 900. évfordulóját. A pontos dátum természetesen nem ismert, hiszen az első írásos emlék csak évszázadokkal később kelt, viszont a helyiek úgy gondolták: a millicentenárium éve kiváló alkalom a visszatekintésre. Arra, hogy itt már a XI. század végén is volt élet, sejtések már régről táplálkoztak, azonban a bizonyosság 1994-ben született meg: a Helytörténeti Munkacsoportba tömörült lelkes lokálpatrióták kezdeményezésére folytatódott az a régészeti feltáró munka, amely a negyvenes évek végén abbamaradt. Ennek során egy román kori templomot, illetve egy hozzá tartozó temetőt találtak a szakemberek a település határában, mely a XI. század második, illetve a XII. század első felében épülhetett a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján. A templomot két-három évszázaddal később újjáépítették, majd a XVI-XVII. század fordulóján a műemléket elpusztították. Többről a leletek nem tanúskodnak, ugyanis magát a korabeli falut még nem sikerült feltárni.

Az első említések a faluról

Az első írásos emlék 1403-ból való: ajándékozta Fehérváron Zsigmond király Maróthy János macsói bánnak Zenaseghazt. A beiktatást az aradi káptalan végezte egy esztendővel később. Zenaseghaz/Szénasegyház nevének eredetére több elképzelés is létezik. Ezek közül a legvalószínűbb, hogy a templom építettségét nevezték Szénásnak. Ugyancsak elképzelhető lehetőség, hogy – utalva megélhetésükre és hitükre – a széna és az egyház szót használták névadásra a korabeliek. 1461-ből származó a leírások szerint a Maróthy-család az akkor meglévő Zeleméres községet próbálja meg visszaszerezni. A krónika azt is feljegyezte, amikor viszály tör ki a megye két birtokos családja, a Maróthyak és az Ábránffyak között, ennek során szénási jobbágyságok is részt vettek a korabeli Kétsoprony éjszakai lerohanásában. Ismert az akkori bíró neve is: Bánya Lukács. Amikor 1476-ban kihal a Maróthy-család, a falu a király tulajdonába kerül, majd 1490 táján Corvin János Várkonyi Mihálynak adományozza. Később a föld – nem tudni, milyen körülmények között – visszakerül az udvarhoz, 1506-ban pedig II. Ulászló Corvin János özvegyének, Frangepán Beatrixnak és lányának, Corvin Erzsébetnek ajándékozta. Haláluk után Brandenburi György lett az új földesúr. A feltárt adatok egyértelművé teszik, hogy a XVI. században a gyulai várhoz tartozó Szénás a térség legjelentősebb faluja, 1559-ben például közel száz jobbágy és húsz zsellér él itt családosan. Azt is tudjuk, hogy a földeken búzát, árpát és kölest termesztettek, sőt Szénás úgynevezett asztagrakó hely volt, vagyis ide hordták a környékről is az összeszedett gabonát, s a falu bírja volt a felelős ezért. 1572-ben a király a Pozsony megyei Felsőszécsényből származó Szénás Istvánnak adományozta a falut. Két évvel később a régi tulajdonos egyik leszármazottja, Várkonyi Ábá Gáspár jelentkezik jussáért, melyet a király meg is ítélt számára. Hosszú pereskedés kezdődik, amelynek a török dúlása vet véget. Az utolsó feljegyzés 1578-ból származik, ekkor még Szénás létező település, tehát sem keletkezéséről, sem elpusztításáról nem állnak rendelkezésre hiteles források, ugyanis az utolsó feljegyzés még létező településről ír. Történetírók egybehangzó véleménye szerint a tizenöt éves háborúval (1593–1606) hozható kapcsolatba a hanyatlás és a pusztulás: 1596-ban Szolimán pasa seregei hatalmas pusztítást

vittek végbe a Körös déli oldalán, később tatár segédc csapatok is csatlakoztak a török seregekhez. Minden bizonnyal ezekben az években néptelenedett el Szénás, melynek későbbi sorsáról csak annyit tudunk, hogy az 1600-as, 1700-as években pusztaként emlegetik. 1720-ban – a többi Békés megyei pusztával együtt – az uralkodó báró Harruckern János Györgynek adományozza, aki bérlőknek adja ki a földet. 1798-ban a Harruckern-család közel 20 ezer hold földet ad át a Károlyi-családnak és csak közel 1500 holdat tartanak meg maguknak. Később ez a föld is gazdát cserél: 1860-ban már a Bolza családot jegyzik tulajdonosként.

Nagyszénás a XVIII. századtól

Az új Szénás alapítása a Károlyiak nevéhez fűződik: 1818-ban a régi, úgynevezett mihálytelki gazdaság területén 200 telekből álló napszámos falut alapítottak. Minden telek 825 négyszögöl belső jobbágytelekből és tizenkét hold szántóföldből állt. 1854-ben alakult meg a mai Nagyszénás, amely húsz évvel később, 1874-ben váltotta meg magát. 1850-ben alakul meg Kisszénás, másként Lajosszénás, mely a későbbiekben beolvadt az akkor még Nagykurtics néven emlegetett Nagyszénásba. Fennmaradt viszont régi pecsétje, melyen sarló és búzakalász látható, illetve az 1879-es évszám. Ebben az időszakban alakult ki Nagyszénás határrészeinek elnevezései: Apponyiráta, Czifra, Értari major, Geszti-major, Malmos, Mihálytelek. Lakóinak száma a múlt század derekán 1744 fő, negyven évvel később 2817. Az I. világháborút követően már több mint hatezren élnek a településen. A szénásiak részvételéről az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban kevés adat áll rendelkezésre. Irattári források szerint Nagy- és Kisszénásról 19 legény áll be honvédeknek. Más Békés megyeiekhez hasonlóan ők is Hódmezővásárhelyre kerülnek a 30. honvéd zászlóaljhoz. Ezt követően csak feltételezéseket találunk a meghatározó helytörténeti munkákban. Annyi vehető csak bizonyosra, hogy a szénási újoncok nem maradtak együtt, különböző alakulatokhoz osztották szét őket. Egy részük valószínűleg Kiss Ernő tábornok valamelyik hadosztályában harcolt a magyar szabadságért. A forradalom és szabadságharc leverése után Károlyi Györgyöt is elfogják és súlyos pénzbüntetésre ítélik hazafias magatartásáért. A már említett napszámosfalut alapítói között számos olyan családot fedezhetünk fel, akik Orosházáról települtek át. Ekkor még a vallásgyakorlásnak nem alakultak ki a megszokott formái, azaz nem volt papjuk és templomuk az embereknek. Annyi azonban bizonyos, hogy az itt élőket Orosházán anyakönyvezik, minderről a gondosan megőrzött iratok tanúskodnak. 1832-ben megalakul az orosházi anyaegyház kisszénási filiája, azaz fiókegyháza, mely lehetőséget nyújt a hit gyakorlására, illetve a születési és a halálozási adatok regisztrálására. A bejegyzések szerint az első újszülöttet Birkás Mihálynak hívták, míg az elhunytak listája egy testvérpárral kezdődik: Sándor Juliannával és Sándor Gyulával. Hogy mi okozta halálukat, sajnos nem derül ki a feljegyzésekből. Érdemes megjegyezni az első szénási egyházi szolga nevét is: Győri Imrének hívták, akivel később olyan elégedettek voltak elöljárói, hogy a szomszédos Bánfalva (ma Gádoros) filiáját is irányította. Fontos róla tudni, hogy ő volt a település első tanítója is. Sajnos a helyi oktatás kezdetéről nem állnak rendelkezésre megfelelő források, azonban egy dokumentum 1841-ben említi először Győri Imre nevét tanítóként is. Azt sem tudhatjuk, hogy volt-e egyáltalán iskola a régi Szénáson, az viszont egyértelmű, hogy a napszámosok gyermekei megismerkedhettek a betűvetés világával. Győri Imre viszonylag fiatalon, 1848-ban halt meg, őt Hanzel Mihály követte. Igazi iskoláról csak évtizedekkel később, már az áttelepített Szénáson beszélhetünk: 1877-ben merül fel először vasárnapi ismétlő iskola felállításának gondolata, majd a következő év elején megszületik a beleegyező egyházi döntés. Az 1879-es első osztályt húsz-huszonöt kisdíák kezdi meg. 1884-ben épül fel az új iskola, melynek épülete ma is áll: óvoda működik falai között. Az 1890-es évek elején felmerül, hogy az iskolát át kellene adni a községnek. Erre azért került sor, mert a helyi gyülekezet elé kitértek az anyaegyházzá válás célját, ami komoly megtakarítást igényelt. A község azonban elutasította az egyház kérelmét, ám a Közigazgatási Bizottság határozatára mégis kénytelen volt átvenni az iskolát úgy, hogy az épület az egyház tulajdonában marad. Ám a falu elöljárósága nem tudta fenntartani az intézményt, így az 1898-ban állami kezelésbe került. (Adalék a település iskolatörténetéhez: 1930-ban négy állami és két katolikus népiskola, három állami és két katolikus általános továbbképző, egy állami gazdasági továbbképző, valamint egy iparostanonc iskola működött. A kisebb gyermekeket két óvodában készítették fel a tanulóévekre. Ezek túlnyomó része tanyasi iskola volt, melyek az évtizedek alatt becsukták kapuikat. Mára egy intézménybe tömörültek az iskolák, az óvodák száma pedig három.) Az anyaegyház vágya a múlt század utolsó éveiben teljesül, s részben ennek gyümölcseként 1900-ban felépül az evangélikus templom. A katolikusoknak 1926-ig a községben saját templomuk nincsen, csak imaházuk. 1908-ig a Czifra majorban található kastélykápolnát használták a katolikus templom céljaira, lelkeszségi templomként. A Károlyi család katolikus volt, ezért a Czifra majori birtok akkori tulajdonosa Károlyi Gyula (1837–1890), 1889-ben a katolikus lakosság kívánságára, egy nyilvános kápolnát hoz létre a kastélyban. Első lelkésze Toldy Péter ferences szerzetes lesz. Addig az anyakönyvezés

Orosházán történik, de innentől kezdve helyben anyakönyveznek a lelkészek. Az első gyermek akit itt kereszteltek Dáni József uradalmi tisztartó kisfia Pál volt, az első temetés 1890. január 10.- n Lukács Nagy András aki 81 éves korában halt meg, és a közeli Bánfalván (Gádoroson)temették el, az első házasságkötés 1890. április 27.-n Sipos István földműves és Kovács Julianna.

Régi iskola. Ma a Czabán Samu Általános Iskola alsó tagozata.

Művelődési Ház az előtte levő parkkal

A czifra majori különálló kápolna építési idejét nem tudjuk. Ez egy nyolcszögletű, kupolás épület volt, amely a birtok szélén, egy tisztáson állt. Neoklasszicista stílusban épült, Rudolf Kolbe tervei alapján. Ez a kápolna 1942-ig állt, akkor lebontották, mivel a birtok is megszűnt. A faluban lévő templom, 1908 után vágya lett a katolikusoknak. [Széchenyi Miklós nagyváradai püspök](#) tervezte meg az első templomot, amelyet azonban halála miatt nem tudtak felépíteni. Ez egy kéttornyos templom lett volna. Végül 1925. október 18-án teszik le az új templom alapkövét. Nem kisebb személyiség, mint József nádor, főherceg, aki egyben az I. világháborús emlékművet is felavatta. Az építkezés ezután közadakozásból kezdődik el, illetve a nagyváradai székeskáptalan támogatásával. A templomépítést Horváth József lelkész indítja el és 1926. augusztus 15.-n szentelik fel. A katolikus közösség legismertebb lelkésze Aranyi Imre apát -plébános, aki közel 43 évig szolgál majd a községben. Ez idő alatt a katolikus közösség gyarapodik, egy időben meghaladja az evangélikus közösség lélekszámát is. A történelmi egyházak mellett [nazarénus](#), [Hit Gyülekezete](#), [Jehova Tanúi](#) és [adventista](#) közösségek is működnek. Nagyszénás gazdaságának története szorosan összefügg a majorok történetével egészen a század derekáig. Mára már szinte nyomtalanul eltűntek ezek az egykori népes gazdasági központok. Szám szerint nyolc majort jegyeznek: Czifra, Malmos, Székes, Pálmátér, Mihálytelek, Lajosszénás, Kismajor és Kisszénás. Pálmátér és Kisszénás neve annak köszönhetően maradt fenn, hogy vasúti megállóhely őrzi nevüket. Lajos-majorban az utolsó cselédházakat is lebontották az utóbbi évtizedben, egyedül egy kút emlékeztet a hajdani gazdálkodás színhelyére. Közülük kiemelkedett a Czifra-major, mely a Károlyi-család pihenőhelyéül is szolgált gyönyörű parkkal és erdővel övezve. A korabeli szénásiak elsősorban földműveléssel foglalkoztak, a gabona és a kukorica mellett meghatározó növény volt egyebek mellett a kender és a dohány is. Állattartásukról feljegyezték, hogy koruk legmodernebb technológiáját alkalmazták, például az önitatót és a tejmenyiség szerinti takarmányozást. A tulajdonviszonyokat elsősorban a nagybirtok jellemezte, de jellemző volt a törpebirtokosság is. A téjesítés követően négy szövetkezet kezdte meg működését a faluban, melyek a hetvenes években egyesültek. 1944-ben szűnt meg a szénási aszalóüzem, majd az [államosítás](#) után a téglá- és cserépgyár, így számottevő iparról nem beszélhetünk.

Nagyszénás híres emberei

A település lakói a mai napig tisztelettel emlékeznek meg [Czabán Samuról](#) (1878–1942). A tanító mindössze négy évet töltött a községben 1911-től, ám ténykedése meghatározó maradt. A visszaemlékezések tanúsága szerint a [Rozsnyón](#) született tanító igen szigorú, ám rendkívül igazságos ember volt. Nevét országszerte ismerték, hiszen 1912-ben megválasztották az Állami Tanítók Országos Egyesületének élére, s színdarabíróként, pedagógiai szakíróként is jegyezték. Politikai szerepet is

vállalt: a szociáldemokrata párt tagjaként sikra szállt a felekezeti és a települési iskolák államosítása mellett. Állásából izgatás miatt bocsátják el. Ezt követően a Felvidékre költözött, ahol 1942-es haláláig élt. Emlékét utcanév, dombormű őrzi, s róla nevezték el az általános iskolát. Ugyancsak fontos pedagógus személyiség Bucskó Gizella óvónő. Ő volt az 1901-ben, Békés megyében elsőként alapított állami óvoda első hivatásos, szakképzett pedagógusa. Nagyszénás talán legismertebb szülőtte [Mendöl Tibor](#) földrajztudós, a helyi evangélikus lelkész 1905-ben született fia. Mendöl a debreceni és a budapesti tudományegyetemek oktatójaként elsősorban a településföldrajz kutatásában jeleskedett. Néhány munkája fontos tankönyvvé vált: Táj és ember (1932), A kárpát medence földrajza (1945 – Bulla Bélával közösen), Általános településföldrajz (1963). Munkásságát elismerendő a Magyar Földrajzi Társaság alelnökévé választja a szakmai közvélemény. 1964-ben megkapta a Magyar Tudományos Akadémia nagydíját. A kiváló tudós 1966-ban Budapesten hunyt el. Szülőháza, az evangélikus lelkészlakás falán 1980 óta áll emléktábla, melyet az akkori nagyközségi tanács és a Magyar Földrajzi Társaság Körösvidéki Osztálya állított közösen. Nevét tér is őrzi Nagyszénáson.

Nagyszénás napjainkban

Napjaink legfontosabb megélhetési forrása a mezőgazdaság: a legnagyobb munkaadó a holdingszerűen működő Október 6. Szövetkezet, illetve az azon belül működő korlátolt felelősségű társaságok. Ugyancsak jelentős munkaadó a TOOLEX Kft., a Tsz. volt vágóhídi épületében kialakított pulykafeldolgozó-üzem, a hódmezővásárhelyi Apolló Cipőipari Szövetkezet helyi üzeme, a megyei önkormányzat szociális otthona és rehabilitációs központja, az Alföldi Szivattyú Kft. illetve természetesen a nagyközségi önkormányzat. Számos gazda élt a kárpótlás adta lehetőségekkel és mára saját földjén gazdálkodik. A helyiek közül többen a közeli Orosházán vállalnak munkát. A település ellátásában mind több egyéni vállalkozó veszi ki részét. Nagyáruháza nincs ugyan a nagyközségnek, azonban szinte minden árucikk beszerezhető. A Parkfürdő jelenleg fejlesztés előtt áll. A föld mélyén rejlő termálvizet 1954-ben tárták fel a kőolajkutatók, majd az akkori tanács 1959-ben fogott hozzá a gyógyfürdő megépítéséhez. A létesítmény ma is az önkormányzat tulajdona. A környék is bővelkedik látványosságokban: a kiscsákói kastély, a gyopárosi strand, illetve az ásatások nyomán feltárt leletek kellemes kirándulások célpontjai lehetnek. A nagyközségen belül látható nevezetességek: az evangélikus és katolikus templomok, az első és a második világháború áldozatainak emlékműve, a hősök emlékműve a temetőben. Az egészségügyi ellátásra nincs panaszuk a helyieknek: a korszerű, nemrégiben felépített központi orvosi rendelőben három háziorvos, egy gyermekorvos, két fogorvos és védőnői szolgálat áll a betegek rendelkezésére. A települést 1962 és 1998 között Kaczko Mihály irányította, 1970-ben az ő vezetése alatt kapott nagyközségi rangot. Az országban elsők között élt a helyi településvezetés a lakossági erő bevonásának lehetőségével még a hatvanas években, s ez a gyakorlat a mai napig eredményes Nagyszénáson. Beruházásaik sikeressége köszönhető még eredményes részvételeiknek a különböző központi pályázatokon. Az infrastruktúra – a minden igényt kielégítő szennyvízhálózat kivételével – kiépült: a belterületi utaknak szinte száz százaléka szilárd burkolattal fedett, villany-, gáz-, víz-, és telefonhálózatok szolgálják a helyiek komfortját. A helyi vezetésnek azzal a jelenséggel is meg kell birkóznia, hogy láthatóan csökken a lakosság: az 1950-es csúcsponthoz képest, amikor valamivel többen, mint nyolcezren éltek a faluban és a környező tanyavilágban, tíz évvel később már csak 7442-en éltek itt, s a folyamat – azaz a tíz évente ötszáz fős csökkenés – továbbra is meghatározó. Az önkormányzat úgy próbálja meg a kedvezőtlen tendenciákat ellensúlyozni, hogy kedvezményekkel teszi vonzóvá a fiataloknak a fészekrakást.

Demográfia[

Etnikum

2001-ben a település lakosságának 99%-a **magyar**, 1%-a egyéb (főleg **szlovák**) nemzetiségűnek vallotta magát.[3]